

Birleşik Devletleri ve Batılılar'ın gözünde Arafat'ın uğradığı itibar kaybı ve yine ona yönelik kısmen kendisinin yol açtığı, kısmen de engelleyemediği, Filistin yönetim çevrelerinde inkâr edilemez şekilde gözlenmekte olan bürokratik yozlaşma, kayıncılık ve suistimallere bağlı olarak Filistin halkının çeşitli kesimlerinde ortaya çıkan destek kaybını da iyi değerlendirecek barış sürecini baltalama ve Arafat'ı devreden çıkarma hamlelerine girişti. Bunun sonucunda İsrail ordusunun 2001 Aralık ayında başlatıp 2004 Ekimine kadar sürdürdüğü Batı Şeria işgali sürecinde Arafat, Ramallah'taki -Mukātaa diye bilinen- başkanlık binasında kuşatılarak fiilen etkisiz hale getirildi. Bu sırada hastalanıp sağlık durumu iyice ağırlaştıktan sonra tedavi için Paris'e gitmesine izin verildi. Filistin denildiğinde herkesin aklına ilk gelen tarihsel simge olan Arafat 11 Kasım 2004'te tedavi altında bulunduğu askerî hastahanedede vefat etti. Ancak yaşamını sona erdiren hastalığın niteliği dünyaya bildirilmedi (Aburish, s. 300). Ertesi gün Ramallah'taki karargâhı içerisinde defnedildi. Son günlerinde yakınında bulunan bazı Filistinliler, onu kısa sürede ölüme götüren hastalığa gıdasına zehir katan İsraililer'in yol açtığına inanmaktadır (Abu Sharif, s. 251).

BİBLİYOGRAFYA :

T. Walker – A. Gowers, *Arafat: The Biography*, London 2003; B. Rubin – J. C. Rubin, *Bir Siyasi Biyografi: Arafat* (trc. Ali Çakıroğlu), İstanbul 2005; "Arafat", *Dictionary of the Israeli-Palestinian Conflict: Culture, History, and Politics* (haz. Cl. Faure), Detroit 2005, I, 42-45; P. R. Kumaraswamy, *Historical Dictionary of the Arab-Israeli Conflict*, Lanham 2006, s. 26-29; A. Kapeliouk, *Yenilmez Arafat* (trc. G. Demet Lüküslü), Ankara 2008; Said K. Aburish, *Bay Filistin: Yaser Arafat*, Ankara 2008; Bassam Abu Sharif, *Arafat and the Dream of Palestine: An Insider's Account*, New York 2009; M. Dunn – [M. R. Fischbach], "Arafat, Yasir", *Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa* (ed. Ph. Mattar v.dğr.), Detroit 2004, I, 269-272.

M. LÜTFULLAH KARAMAN

ARAKAN

Myanmar'a bağlı bir bölge.

Bugünkü Myanmar'ın (Burma) güneybatısında Bengal körfezinin doğu sahilinde 36.760 km²'lik yüzölçüme sahip bir bölgedir. Myanmar'ın diğer yerlerinden Arakan Yoma adı verilen yüksek dağ silsilesiyle ayrıldığı için uzun asırlar Burmalılar'ın tam olarak ele geçiremediği bir yer olmuştur. Arakan'ın güney kesimleri sahilden Bengal

körfeziyle yakın temas halinde bulunurken kuzeyi de karadan Doğu Bengal'in coğrafi bir uzantısı niteliğindedir. Arakan kıyıları çok yerde geniş kumsallarıyla dikkat çeker. Balıkçılık ve hindistan cevizi üretimi bu kıyıların başlıca gelir kaynağıdır.

Tarihî geçmişi milâttan önceki dönemlere kadar uzanan Arakan uzun asırlar bağımsız bir krallık olarak yönetildi. Budist Mahamuni Tapınağı'nın da bulunduğu Dhanyawadi şehri milâdî VI. yüzyıla kadar krallığın ana merkezi idi. VI. yüzyıldan X. yüzyılın ortalarına kadar siyasi merkez Dhanyawadi'nin biraz güneyinde yer alan Vesali şehri oldu. VIII. yüzyılda Budizm bölgeye girdi. Eskiden beri var olan Hindu ve Brahman inanç gelenekleri de kısmen varlığını sürdürdü. Daha sonraki yüzyıllarda Arakan, Bengal körfezindeki uluslar arası deniz ticaretine katılarak ekonomik bakımdan zenginleşti. Tibeto-Burma halkının Pagan bölgesine göç etmesiyle birlikte Arakan'a Rakhaing denilen yeni göçmen topluluklar yerleşti. Günümüzde kullanılan ve özellikle Avrupa dillerinde yaygınlık kazanan Arakan ismi ve yerli kullanımındaki Rakhine de bu kelimeden gelmektedir. X. yüzyılın ortalarından itibaren Vesali'nin yerine Lemro başşehir oldu. Arakanlı bir prenses barış yapmak için doğudaki Pagan Kralı Anawratha'ya (1044-1077) gönderildi ve ülke bir süre Pagan'a bağlı bir krallık halinde yönetildi. Pagan'ın zayıflamasıyla birlikte yeniden bağımsızlığını kazanan Arakan XIII ve XIV. yüzyıllarda Launggret hânedanlığı döneminde tekrar yükselişe geçti. 1237 yılından itibaren Launggret'teki yeni başşehirden, uluslar arası ticarete rol alarak Bengal körfezinden Cape Negrais'e kadar ticarî etkisini arttırdı. Bir taraftan Seylan'ın (Sri Lanka) Budist kültürel dünyası ile dostane ilişkiler kurarken diğer taraftan Bengal körfezinde müslüman ticaret gemiciliğinin gelişmesinden faydalandı. Budizm, Sri Lanka ile olan uluslar arası ticaret sayesinde Arakan'da iyice kökleşti.

IX ve X. yüzyıllardan itibaren Hint, Arap ve İran asıllı müslüman tüccar ve denizcilerin ticaret yapmak ve gemilerini tamir etmek amacıyla Arakan limanlarına sıkça uğramaları ve bazılarının yerli kadınlarla evlenerek liman şehirlerine yerleşmeleri neticesinde İslâmiyet bölgede bazı kazanımlar elde etti. Bugünkü Myanmar ve Arakan'daki en eski yerli müslüman gruplar da bunların neslinden gelmektedirler. Ayrıca XIII. yüzyılda Bengal'de İslâmiyet'in yayılmasından sonra krallık kuzeyden de İslâm dini ve kültürünün etkisi altına girdi.

XIV. yüzyılda Arakan, batısındaki Bengal İslâm Sultanlığı ile doğusunda Ava'daki Burmalılar ve Pegu'daki Monlar gibi Budist krallıklar arasında önemli bir krallık olarak varlığını sürdürdü. Bengal Sultanlığı, Çitagong'u 738'de (1338) Arakanlılar'dan aldı.

XV. yüzyıl başlarında Arakan doğudaki Burma Krallığı'nın tehdit ve saldırılarına mâruz kaldı, 1404'te Burmalılar'ın başşehir Launggret'i işgal etmeleri üzerine Arakan kralı Gaur'daki Bengal sultanından yardım istedi. Sultanın yardımıyla Arakan'ı tekrar ele geçiren Kral Naramekhla, Bengal'in müslüman sultanını üstün otorite olarak tanıdı. 1433'te Naramekhla Mrauk-U şehrini kurdu ve burası krallığın yıkıldığı 1784 yılına kadar Arakan krallığının yeni merkezi oldu. Merkezde oturan Arakan kralları 1531'e kadar Bengal'e bağlılığını sürdürdü ve bir asır boyunca Arakan kraliyet sarayında ülke yönetiminde ve unvanlarda çok fazla Bengal müslüman etkisi görüldü. Krallığın başında Budist bir kralın bulunmasına rağmen üst yönetimde çok sayıda müslüman görev yapıyordu. Müslüman askerlerden oluşan bir muhafız alayı kuruldu ve başşehirde bir cami inşa edildi. Arakan kralları Budist isimlerinin yanı sıra müslüman adı ve unvanları almayı, bastırdıkları paralar üzerinde kelime-i şehâdet dahil bazı müslüman unvan ve alâmetlerini kullanmaya başladı. Meselâ Naramekhla, Süleyman Şah adını alırken halefi Meng Khari Ali Han, 1525-1531 yılları arasında tahtta oturan Arakan kralı ise Ali Şah unvanını almıştı. Yakın dönem Arakanlı müslüman lider ve yazarlar (Jilani ve Yûnus gibi), müslüman unvanları kullanan Arakanlı kralların müslüman olduklarını iddia ederken Myanmarlı ve Batılı araştırmacılar söz konusu kralların Müslümanlık'tan ziyade Budizm'e bağlı kaldıklarını söyler. Uzun bir süre müslüman isim ve unvanlarının kullanılması ve paralar üzerinde Farsça ibarelerin yer alması Bengal müslüman sultanlığına geçici bağlılığın bir alâmeti olarak görülmüştür.

XVI. yüzyılın ortalarına doğru Arakan, Bengal'deki iç savaştan faydalanıp topraklarını kuzeye doğru genişletti. Çitagong şehri üzerine çeşitli saldırılar düzenledi ve Doğu Bengal bölgesini işgal etti; 1076 (1666) yılına kadar Çitagong bir Arakan valisi tarafından yönetildi. Bu arada Arakan 1546'da doğudaki Toungoo Kralı Tabinshwehti'nin Saldırıcıları'nı geri püskürttü ve 1595'te Portekizliler'in yardımıyla doğudaki Pegu'yu zaptetti. 350 parça civarındaki donanması ile sahillere hâkim

oldu. İlk defa 1517'de Mrauk-U şehrinde bir ticaret merkezi açan Portekizliler XVI. yüzyılın sonlarından itibaren yeni ticarî üsler ve imtiyazlar elde ettiler. Karşılığında Arakan'a askerî teknik yardım, özellikle ateşli silâh yapımında ve top dökümünde uzmanlar sağladılar. 1634'te Arakan Kralı Sandathudamma, Hollandalılar'a da başşehir Mrauk-U şehrinde ticaret yapma izni verdi. Bengal'den ve Kuzey Hindistan'dan Arakan'a getirilen müslüman tutuklu ve kölelerin yanı sıra kralın koruma birliği ve ordudaki paralı askerlerin bir kısmı müslüman askerlerden oluşmaktaydı. 1660'ta Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb'in kardeşi Şah Şücâ'nın Arakan'a sığınması da bazı müslüman göçmenlerin Arakan'a gelip yerleşmesine yol açtı. XVII. yüzyılın sonlarına kadar Bengal üzerine ortak Arakan-Portekiz saldırıları devam etti.

Arakan XVIII. yüzyılda Bengal üzerindeki etkisini kaybetmeye başladı ve istikrar-sızlık krallığın gücünün Mrauk-U ve çevresiyle sınırlı kalmasına yol açtı. Burma'daki Konbaung hânedanının yükselişe geçmesiyle birlikte Arakan toprakları bu Budist hânedanın hedefi haline geldi. Burma Konbaung Kralı Bodawpaya, 1784'te Arakan'ı işgal ederek kralını Burma'nın başşehir Amarapura'ya sürdü. Arakan kralı ve kraliyet ailesiyle birlikte 20.000 civarındaki Arakan nüfusunu Burma'nın orta kesimlerine göç ettirdi. 1784-1824 yılları arasında Arakan, Burma Konbaung hânedanına bağlı bir bölge halinde yönetildi. Arakan halkı 1790-1795 yıllarında ağır vergiye tâbi tutuldu. Zalimane yönetim sebebiyle çok sayıda Arakanlı müslüman, İngiliz yönetimi altındaki Bengal'e kaçtı ve özellikle Cox's Bazar ve Çitagong yöresine sığınmak zorunda kaldı. 1811'de Arakanlı lider Chin Pyan'ın isyan etmesiyle birlikte Arakan'daki sınır çatışmaları iyice arttı. 1815'te Chin Pyan'ın ve 1819'da Bodawpaya'nın ölümü gerginlikleri azaltmadı. 1821-1822 yıllarında Burmalı General Maha Bandula muhtemel İngiliz saldırısına karşı Arakan'da konuşlandı. Onun Arakan'dan Rangoon'a destansı yürüyüşü şehri kurtarmaya yetmedi. 1824-1826 arasında vuku bulan birinci İngiliz-Burma savaşı sonucunda imzalanan Yandabo Antlaşması gereğince Arakan'ın yönetimi Tenasserim bölgesiyle birlikte İngilizler'e devredildi (1826).

İngiliz sömürge yönetimi sırasında iş gücünü karşılamak amacıyla İngilizler tarafından Arakan'a göçler teşvik edildi ve daha önce Çitagong'a giden çok sayıda Arakanlı müslüman memleketine döndü. Bengal ile Arakan arasında herhangi bir

sınır olmadığından birçok Çitagong kökenli müslüman da Arakan'a göç etti. Her yıl Arakan'ın pirinç tarlalarında iş bulmak için 20.000 civarında Çitagonglu sınırı geçmekte ve nehirlerdeki ulaşım işini çoğunlukla bu Bengal kökenli göçmenler yürütmekteydi. Bunların bir kısmı geri dönerken çoğunluğu Arakan'a yerleşti. XX. yüzyılın başlarına doğru sayıları oldukça artan göçmen müslümanların kendilerine ait camileri, okulları ve kurumları vardı. İngiliz sömürge döneminde Arakanlı müslümanlarla Budistler arasında başlangıçta fazla bir sorun çıkmamasına rağmen yaygın göç dalgası Arakanlı Budistler ile müslümanlar arasında gerginliğin yaşanmasına yol açtı. Özellikle Hint kökenli göçmen müslümanlara karşı Budist halkın ve Burma millî hareketinin saldırıları arttı. II. Dünya Savaşı sırasında İngilizler'in Burma'dan geri çekilmesi ve 1942'de Japonlar'ın Arakan'ı işgal etmesiyle birlikte bu gerginlik iyice tırmandı.

Savaş yıllarında Arakan, Japonlar'ın Hindistan'a doğru ulaştığı en uzak nokta olurken İngilizler için de Japonlar'a karşı bir cephe niteliğinde kaldı. Japonlar'ın idaresi altında bulunan Budistler'in çoğunlukta olduğu Arakan'ın güney bölgesinden binlerce müslüman kuzeye doğru sürüldü. Nisan 1942'de İngilizler, Arakanlı müslümanlardan meydana gelen "beşinci güç" adıyla Japonlar'a karşı bir gerilla birliği oluşturdu. Bu birlikte hizmet eden İngiliz subayları Arakanlı müslümanlara askerî ve tıbbî yardımda bulunuyordu. İngiliz denetimindeki bölgelerden Arakanlı milis kuvveti ve müslümanlar, savaş yıllarında Japonlar'ı destekleyen Arakanlı Budist komşularına karşı da çeşitli saldırılar düzenlediler ve onları güneye doğru göçe zorladılar. İki toplum arasındaki çatışmalar neticesinde kuzeydeki Budist halk güneye, güneydeki müslüman halk da kuzeye doğru göç ederek Arakan'ın kuzeyinde müslümanlar, güneyinde de Budistler çoğunluğu oluşturdu.

Kuzeydeki Maungdaw ve çevresini elde tutan İngilizler Ocak 1945'e doğru Arakan'ın birçok bölgesini tekrar denetim altına aldılar. Savaşın ardından Arakanlı müslümanların statüsüyle ilgili olarak İngilizler'in ne tür vaatlerde buldukları bilinmemekle birlikte müslüman liderler, Maungdaw bölgesinde müslümanlara toprak verileceğine dair İngilizler'in kendilerine vaatte bulduklarını ileri sürdüler. Bazı müslüman liderler Arakan'ın kuzey bölgesinin Burma'dan ayrılmasını desteklerken yeni kurulan Doğu Pakistan'a

(Bengladeş) veya Hindistan'a bağlanmasını istediler. Savaş yıllarında Bengal'e kaçan müslümanlar da Arakan'ın kuzey bölgesine yerleşen Çitagonglu göçmenlerle birlikte eski köylerine döndüler. Burma'nın bağımsızlığı ve Pakistan'ın kuruluşuyla ilgili görüşmeler gerçekleşme aşamasına girince Kuzey Arakan'daki ayrılık taraftarının faaliyetleri iyice arttı. Temmuz 1946'da North Arakan Muslim League kuruldu, Temmuz 1947'de çok sayıdaki Arakanlı müslüman lider Buthidaung, Maungdaw ve Rathidaung şehirleriyle çevresinin Doğu Pakistan'a dahil edilmesini sağlamak için Muhammed Ali Cinnah ve diğer Muslim League liderleriyle görüşmek üzere Karachi'ye gitti. Fakat Cinnah, Burmalılar'la bir çatışmaya girmekten ve Arakan'da ayrılıkçı eğilimleri desteklemekten kaçındı. İngilizler de Arakanlı müslümanların bu talebini kabul etmediler.

Ocak 1948'de Burma bağımsızlığını kazandıktan sonra güneydeki Budist sığınmacıların Kuzey Arakan'a dönmelerine izin verildi ve daha önce müslümanlara terkettikleri arazi ve evlerine yerleştirilerek müslüman nüfus göçe zorlandı. Bunun üzerine Arakanlı müslüman grupların isyanları yaygınlaştı, dinî liderler halkı cihada çağırıp gerilla faaliyetlerini başlattı. Arakanlı müslümanlar mücadelelerini yürütmek için "Mücâhidîn" adıyla bir teşkilât kurarak silâhlıydılar ve diğer eyaletler gibi Burma Birliği içerisinde Kuzey Arakan bölgesinin müstakil bir eyalet olmasını istediler. Arakanlı müslüman liderler, 9 Haziran 1948 tarihinde Burma hükümetine gönderdikleri mektupta Kaladan nehrinin batı yakası ile Naaf nehrinin doğusunda kalan bölgenin Arakanlı müslümanların millî yurdu olarak tanınmasını, Mücâhidîn teşkilâtına hukukî statü verilmesini, Arakanlı müslümanların Burma milliyetlerinden biri sayılmasını, dillerinin resmî dil halinde okullarda öğretilmesini istediler. Ancak bu istekleri sonuçsuz kaldı. Mücâhidîn örgütünün zamanla 2000 ile 5000 kişi arasında silâhlı bir gücü oluştu, bunlar Maungdaw ile Buthidaung arasındaki dağlık bölgelerde eğitimlerini sürdürdüler. Bölgeden ve Çitagong'daki müslüman halktan destek almakla birlikte Doğu Bengal'den resmî bir destek söz konusu değildi. Burma hükümeti ülkenin diğer yerlerindeki ayrılıkçı hareketlerle mücadele ederken Mücâhidîn örgütü kısa sürede Kuzey Arakan'ın büyük bir kısmını denetimi altına aldı. Çoğu Arakanlı müslüman gibi Mücâhidîn örgütü de Burma'dan tamamen kopma yerine Budist Güney

Arakan'dan ayrılmayı istemesine rağmen 1948 ve 1949 yıllarında hükümetle yapılan görüşmeler yine sonuç vermedi. Arakan meselesi yüzünden Burma ile ilişkileri bozulan Pakistan hükümetinin sınırı kapatma çabaları da etkisiz kaldı. 1951 yılından itibaren hükümet kuvvetleri Mücâhidin gerillalarına karşı geniş çaplı askerî operasyonlar düzenlemeye başladı. Kasım 1954'te başlayan Manson operasyonu ile Mücâhidin hareketi çökertildi ve merkezleri ele geçirilerek liderleri öldürüldü.

1960 yılında Başbakan U Nu, Arakan meselesiyle ilgili bir araştırma komisyonu kurarak sorunları tesbit etmeye çalıştı. Arakan müslümanları adına konuşan Rohingya Association of Ulama, Kuzey Arakan'da kendi yerel meclisi olan özerk bir bölge oluşturulmasını talep etti; bu özerk bölgenin doğrudan Rangoon'daki merkezî hükümete karşı sorumlu olması, eğitim, kültür ve ekonomik alanlarda merkezden destek alması istendi. Kuzeydeki müslüman halk ve onların Burma parlamentosundaki müslüman temsilcileri Kuzey Arakan'ın doğrudan merkezî hükümete bağlanmasını isterken Budistler'in çoğunlukta olduğu güneyde azınlıkta kalan müslümanlar kuzeyde ayrı bir müslüman bölgesi oluşturulmasına olumlu bakmadı. Onlar Arakan'ın bir bütün halinde korunmasını ve eyalet organlarında dönüşümlü olarak Budistler'in ve müslümanların yer almasını öngören bir düzenlemeyi savundular. 1 Mayıs 1961 tarihinde Burma hükümeti Kuzey Arakan'da Maungdaw, Buthidaung ve Batı Rathedaung'u kapsayan bölgede Mayu Sınır İdaresi'nin (Mayu Frontier Administration) kuruluşunu ilân etti. Bu düzenleme bölgede askerî yönetimin kurulmasını ve çok kısmî bir otonomiye öngörmesine rağmen Rohingya liderliği bunu kabul etti. Mart 1962'de General Ne Win liderliğinde kurulan askerî darbe yönetimi, Mayu Sınır İdaresi'ni muhafaza etmekle birlikte ülkenin birliğini koruma için azınlık talepleriyle ilgili bütün siyasî faaliyetleri yasakladı. İleriki yıllarda Bengladeş sınırına yakın ormanlık tepelerde çeşitli müslüman gruplar varlıklarını yer altı faaliyetleriyle devam ettirebildiler.

Aralık 1971'de Bengladeş, Pakistan'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olduğunda ayrılmaya karşı çıkan Bengalliler, Arakan bölgesine kaçtı. Yaklaşık 17.000 Bengalili tekrar ülkelerine dönerken önemli bir kısmı Arakan'da kaldı. 1974'te Arakan'ın tamamına resmen bir eyalet statüsü verildi. Ancak 1975'in başlarında Budist halkın saldırılarının artması üzerine

Arakan'daki binlerce müslüman evlerini terk edip Bengladeş'e sığındı. Bazı müslüman gruplar da Karenler gibi diğer gayri müslim azınlık gruplarıyla ittifaklar kurarak mücadeleye devam ettiler. Mayıs 1976'da kendi toplumları için otonomi isteyen on üç teşkilât askerî iş birliği yapma kararı aldı, bunlar arasında Arakan'ı temsilen Rohingya Patriotic Front da vardı. 1978'de General Ne Win liderliğindeki askerî yönetim müslümanlar dahil bütün azınlık gruplarını bastırmaya çalıştı. Bengladeş'ten kaçak göçmenlerin ülkeye girişini önlemek amacıyla hükümet Şubat 1978'de Naga Min (Dragon King) denilen bir kampanya başlattı. Bütün problemleri bölgelerdeki nüfusu yeniden kaydederek Burma vatandaşı olup olmadıklarını belirlemeye veya hukuken yabancı yerleşimciler olarak sınıflamaya çalıştı. Müslümanların çoğunluğu okur yazar değildi ve çok azı vatandaşlık belgelerini gösterebildi. Bu operasyonlar sırasında binlerce müslüman öldürüldü; Ağustos 1978'e doğru 200.000 civarında müslüman Bengladeş'e kaçmak zorunda kaldı ve çoğu ormanlık alanlarda saklandı. Bengladeş'teki mültecilerden 20.000 kadarı Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserliği'nin Cox's Bazaar'daki kampına yerleştirildi.

Uluslar arası baskı neticesinde, Temmuz 1979'da Burma ve Bengladeş hükümetlerinin 200.000 civarındaki mültecinin Arakan'a geri dönmesi hususunda bir anlaşma imzalamalarına rağmen güvenlik gerekçesiyle mültecilerin çoğu geri dönmek istemedi. Bengladeş askerî kuvvetlerinin baskısı ve mültecilere yiyecek yardımının kısılması üzerine 10.000 civarındaki mülteci çeşitli hastalıklar ve yetersiz beslenme yüzünden öldü. Kamplarda ölümle ve yoksullukla karşı karşıya kalan mültecilerden 190.000 kadarı 1979 yılı sonuna doğru dönmek zorunda kaldı. Ancak Burma hükümeti Arakan'a geri dönenlerin eski köylerine yerleşmelerine engel oldu; yeni evler, okullar ve camiler yapmalarına ve eski iş yerlerini açmalarına izin vermedi. Hükümetin müslümanları Arakan'dan çıkaracağı endişesi, kendilerini mağdur eden, 15 Ekim 1982 tarihli yeni vatandaşlık kanununun uygulamaya konmasıyla birlikte teyit edildi. Bu kanuna göre Burma halkı 1824 yılından önce ülkede yerleşik olan Kaçin, Kayah, Karen, Mon, Arakan Budistleri, Şan ve diğer etnik grupların neslinden gelenlerden ibaretti. Arakan'daki müslümanlar ise tamamen yabancı kaçak göçmenler kategorisine alınarak kendilerine yabancı kayıt sertifikası verildi. Sadece

çok azı Kamanlar adıyla kayıt yaptırarak gerçek nüfus cüzdanı alabilirdi. 1824 tarihi bilinçli bir şekilde seçilmişti; çünkü ertesi yıl başlayan birinci İngiliz-Burma savaşı ve sonrasında kurulan İngiliz idaresi sırasında Hindistan'dan ve Çin'den çok sayıda göçmen serbestçe ülkeye göç etmişti. Burma ordusu bu göçmen yerleşimcilerin neslinden gelenleri güvenlik riski oluşturan etnik gruplar olarak gördü, bunların hiçbirisi siyasî bir makama ve devlet dairesine getirilmedi, orduda görev alamadı. Bu durum, kendilerini öteden beri Burma vatandaşı olarak gören Arakan müslümanları arasında büyük bir öfkeye yol açtı. Sömürge dönemi boyunca sınırın iki tarafında bulunanların birbiriyle arasındaki yakın temasları, yerli ve göçmen müslümanlar arasındaki yaygın evlilik ve kaynaşma sebebiyle kimin yerli, kimin göçmen kökenli olduğu hususunda karar vermek zordu.

1989 yılında askerî hükümet ülkenin adını Myanmar olarak değiştirdi. Ülkedeki birçok yer adıyla birlikte Arakan'ın adı Rakhine, başşehir Rangoon da Yangon oldu. Ayrıca hükümetin Arakan'ın kuzeyindeki müslüman yerleşim yerlerinde uyguladığı sınır kalkınma programı çerçevesinde birçok müslüman köyü kaldırdı ve müslümanlara ait araziler devletleştirildi; yerlerine Burmalı ve Rakhineli Budistler yerleştirildi. Müslümanların liderleri tutuklanıp hapse atıldı; bazıları Myanmar ordusu tarafından toplanarak yol yapımında, kamplarda ve limanlarda zorunlu çalışmaya tâbi tutuldu. Ordu mensuplarının askerî operasyonları ve kimlik kartlarını denetleme kapsamında öldürme, işkence, köylerinden çıkarma, ev ve camilerini yıkmaya gibi olaylar yaşandı. İki toplum arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi, çeşitli soygun, cinayet ve tecavüz olaylarının artması, müslümanlara ait evlerin yakılıp yıkılması üzerine 1991-1992 yıllarında 200.000'in üzerindeki Arakanlı müslüman tekrar Naaf nehri geçip Bengladeş'e sığındı. Bengladeş bunları geçici mülteci olarak kabul etti ve girişlere bazı sınırlamalar getirdi. Nisan 1991'den itibaren Bengladeş'e sürgün edilen ve kaçan mültecilerin sayısının Haziran 1992'de 210.000 ile 220.000 arasında olduğu belirtilmektedir. Myanmar hükümeti üzerinde giderek artan uluslar arası baskı neticesinde 28 Nisan 1992 tarihinde Bengladeş ve Myanmar Dışişleri bakanları mültecilerin geri dönmeleri için bir anlaşma imzaladı. Ancak bu defa mültecilere geri dönüş için zorlama yapılmayacağı gibi nüfus cüzdanı olmayıp ülkede

eskiden beri yaşadığını ispat edenler de kabul edilecekti. Askerî idarenin saldırısından korkan mülteciler, Arakan'a geri dönmeleri ve orada yerleşmeleri için uluslar arası bağımsız bir gözetimin devreye girmesini istediler. Kasım 1992'de Myanmar hükümeti ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği arasında bir iyi niyet anlaşması imzalanarak teşkilâtın Arakan'da büro açmasına imkân sağlandı. Bengladeş hükümeti de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yetkililerininin kamplara girmesine izin vererek gönüllü geri dönüşleri teşvik etti. 1993'te 50.000 civarındaki mülteci geri dönerken, bu sayı 1996 yılı sonuna doğru 200.000'e ulaştı. Arakan'a dönen mültecilere karşı misilleme saldırılarının yaşanması üzerine birkaç bini tekrar Bengladeş'e döndü.

Bu arada 1980'li ve 1990'lı yıllarda binlerce Arakanlı müslüman, Myanmar ve Bengladeş'ten çeşitli yollarla başta Suudi Arabistan olmak üzere Ortadoğu ülkelerine, Malezya ve Pakistan dahil diğer Asya ülkelerine göç etti. Mücadelelerini devam ettirmek ve seslerini duyurmak için 1999'da Arakan Rohingya Islamic Front, 2000 yılında da Rohingya Solidarity Organisation ve United Islamic Organisation of Burma gibi çeşitli teşkilâtlar kurdular. Ana merkezleri Bengladeş'te bulunan bu hareketlerin temsilcileri bazı müslüman ülkelerden ve uluslar arası kuruluşlardan destek almak için çabalamalarına rağmen İslâm ülkeleri dahil uluslar arası toplum Arakan müslümanlarının sorunlarına çok az ilgi duydu. 2006 yılında Güneydoğu Asya ülkelerine yeni bir göç dalgası daha yaşandı. Ekim 2006'dan Ocak 2008'e kadar sadece Malezya'ya 6000 kişi gitti. Ülkedeki askerî yönetim sebebiyle dışarıya kapalı olan Myanmar'a Türkiye de ancak 2012 yılı çatışmalarından sonra Arakan'da zarar gören müslüman ve Budist halka Türk Kızılayı ve çeşitli yardım kuruluşları vasıtasıyla destek sunabildi.

2012 yılında tekrar şiddetli çatışmaların yaşanması üzerine Myanmar hükümeti 12 Haziran 2012'de eyalette olağan üstü hal ilân etti. Olaylar sırasında müslümanlara ait on yedi cami ile Budistler'in on dört manastırı ve üç okulu tahrip edildi. Bu çatışmalardan 24.215 Rakhineli ve 28.012 "Bengalli" olmak üzere toplam 52.227 kişi etkilendi. Ekim 2012'deki çatışmalarda seksen dört kişi hayatını kaybederken 129 kişi yaralandı; 2950 ev tahrip edildi, on dört dinî yapı ve sekiz çeltik fabrikası yakıldı. Birleşmiş Milletler, İslâm İşbirliği Teşkilâtı ve birçok ülke bölgedeki

çatışmalardan duydukları endişeyi dile getirmelerine rağmen Myanmar hükümeti sorunu sadece toplumlar arası bir çatışma olarak gördü. Birleşmiş Milletler'in uzmanlara hazırlattığı raporlarda Arakan'da müslümanlara karşı öteden beri en şiddetli ayrımcı politikalar ve uygulamaların yapıldığı teyit edilmesine ve 26 Kasım 2012 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun aldığı yaptırım gücü olmayan bir kararda Myanmar hükümetine yapılan, vatandaşlık dahil Arakanlı müslümanların insanî haklarına saygı gösterilmesi çağrısına rağmen hükümet yetkilileri bu konuda geri adım atmadı. Arakanlı Budist rahiplerle Myanmar hükümet yetkilileri Arakanlı müslümanların kendilerini kabul edecek üçüncü bir ülkeye göç etmelerini istedi. Myanmar halkı ve Budist rahipler, İslâm İşbirliği Teşkilâtı'nın bölgede bir büro açma planına karşı da şiddetli protestolar gösterdiler.

Arakanlı Budistler bugün kendilerini Rakhineli olarak tanımlarken müslümanlar daha çok Rohingya ismini kullanmaktadır. Nereden geldiği tartışmalı olmakla birlikte Rohingya ismi, ilk defa 1950'li yıllardan itibaren Arakanlı müslüman liderler tarafından yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştı. Arakanlı müslüman yazarlar bu kelimenin "merhametli" anlamına gelen Arapça "rahme"den geldiğini ve zamanla "rohang" veya "ruhong" şeklinde söylendiğini ileri sürerler. Dolayısıyla onlar Rohingya'ların Arakan'a gelip yerleşen Arap, İran ve Hint asıllı tüccar, savaşçı ve davetçilerin soyundan geldiklerini ve uzun asırlardan beri bölgede yaşadıklarını söylerken Myanmar hükümeti ve halkının çoğunluğu bunları Bengladeş'ten gelen Bengalli müslümanlar olarak görmüşlerdir. Ancak Rohingya kavramının XVI. yüzyılda Bengal kökenli Hindu ve müslümanların kullandığı "rakhaing" kelimesinin değişik bir söyleniş olduğu da ifade edilir.

Hanefî mezhebine mensup olan Arakanlı müslümanların büyük çoğunluğu günümüzde Rakhine eyaletinin Mayo sınır bölgesindeki Maungdaw ve Buthidaung şehirleriyle çevresinde yaşamaktadır, eyalet içindeki nüfus oranları % 25 civarındadır. Rakhine eyaletindeki nüfusun çoğunluğunu Rakhineli Budistler oluştururken burada devlet tarafından tanınan ve vatandaş olan Kamanlar, Kamiler, Daingnetler, Mayagyler, Myoeler, Thetler gibi diğer küçük etnik gruplar ve müslüman topluluklar da yaşamaktadır. 1961'de müslümanların Arakan'daki toplam nüfusu 300.000 civarında idi. 1977'de

Maungdaw'da 212.104 ve Buthidaung'da 140.641 olmak üzere toplam 352.745 nüfus tesbit edilmiştir. 1983 yılı nüfus sayımına göre Rakhine eyaletindeki bütün müslümanlar nüfusun % 24,3'ünü oluşturuyordu. Budistler yerli halktan kabul edilirken Rohingya müslümanları devlet tarafından tanınan 130 civarındaki yerli etnik grup içerisinde de görülmedi ve "Bengalli yerleşimciler" diye kaydedildi. Birleşmiş Milletler raporlarına göre günümüzde Myanmar'ın Mayo sınır bölgesinde yaşayan yaklaşık 800.000 civarındaki Rohingya müslümanı vatandaş olarak kabul edilmemektedir. Büyük çoğunluğu (300.000) Bengladeş'te olmak üzere Pakistan, Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri, Tayland ve Malezya gibi ülkelerde de bir o kadar Arakanlı müslümanın yaşadığı bilinmektedir. Devletsiz olma ve mülteci konumunda bir yaşamla karşı karşıya kalan Arakanlı müslümanlara hükümet tarafından seyahat etme, iş yeri açma, eğitim ve sağlık imkânlarından faydalanma, hatta evlilik izni alma ve cep telefonu sahibi olabileceği gibi birçok alanda çeşitli sınırlamalar getirilmiş, dinî ve etnik bakımdan ayrımcı politikalara tâbi tutulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

- A. P. Phayre, *History of Burma: Including Burma Proper, Pegu, Taungu, Tenasserim and Arakan*, London 1883, s. 41-48, 76-80, 171-183, 293-295; G. E. Harvey, *History of Burma from the Earliest Times to 10 March, 1824: The Beginning of the English Conquest*, Calcutta 1925, s. 135-150; M. Yunus, *A History of Arakan: Past and Present*, Chittagong 1994; a.e.: *Dünden Bugüne Arakan* (trc. Hatice Uğur), İstanbul 2005; A. F. K. Jilani, *The Rohingyas of Arakan: Their Quest for Justice*, Dhaka 1999; M. W. Charney, *Where Jambudipa and Islamdom Converged: Religious Change and the Emergence of Buddhist Communalism in Early Modern Arakan (Fifteenth to Nineteenth Centuries)* (doktora tezi, 1999), University of Michigan; C. J. Christie, *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separatism*, London 2000, s. 161-172; P. Gutman, *Burma's Lost Kingdoms: Splendours of Arakan*, Bangkok 2001; Moshe Yegar, *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand and Western Burma / Myanmar*, Lanham 2002, s. 19-72; a.mlf., "The Muslims of Burma Since Independence", AAS, II (1966), s. 159-205; a.mlf., "Arakan", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2009, fas. 4, s. 42-47; Z. M. Htut, *Human Rights Abuses and Discrimination on Rohingyas*, Tokyo 2003; G. Loescher - J. Milner, "Burmese Refugees in South and Southeast Asia: A Comparative Regional Analysis", *Protected Refugee Situations: Political, Human Rights and Security Implications* (ed. G. Loescher v.dgr.), Tokyo 2008, s. 303-332; M. Razvi, "The Problem of the Burmese Muslims", *Pakistan Horizon*, XXXI/4, Karachi 1978, s. 82-93; A. M. Serajuddin, "Muslim Influence

in Arakan and the Muslim Names of Arakanese Kings: A Reassessment”, *Journal of the Asiatic Society of Bangladesh*, XXI/1, Dacca 1986, s. 17-23; M. W. Charney, “Crises and Reformation in a Mari-time Kingdom of Southeast Asia: Forces of Instability and Political Disintegration in Western Burma (Arakan), 1603-1701”, *JESHO*, XLI/2 (1998), s. 185-219; a.m.f., “Arakan, Min Yazaggi and the Portuguese: The Relationship between the Growth of Arakanese Imperial Power and Portuguese Mercenaries on the Fringe of Mainland Southeast Asia, 1517-1617”, *SOAS Bulletin of Burma Research*, III/2, London 2005, s. 974-1145; A. Selth, “Burma’s Muslims and the War on Terror”, *Studies in Conflict and Terrorism*, XXVII/2, Washington 2004, s. 107-126; A. Chan, “The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar)”, *SOAS Bulletin of Burma Research*, III/2 (2005), s. 396-420; J. P. Leider, “Forging Buddhist Credentials as a Tool of Legitimacy and Ethnic Identity: A Study of Arakan’s Subjection in Nineteenth-Century Burma”, *JESHO*, LI/3 (2008), s. 409-459; a.m.f., “Arakan around 1830: Social Distress and Political Instability in the Early British Period”, *Arakanese Research Journal (Bangladesh)*, II (2008), s. 5-24; S. N. Parnini, “The Crisis of the Rohingya as a Muslim Minority in Myanmar and Bilateral Relations with Bangladesh”, *JIMMA*, XXXIII/2 (2013), s. 281-297; N. Kipgen, “Conflict in Rakhine State in Myanmar: Rohingya Muslims Conundrum”, a.e., s. 298-310; “Birmanya”, *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul, ts., IX, 2401; K. Nemoto, “The Rohingya Issue: A Thorny Obstacle between Burma (Myanmar) and Bangladesh”, http://www.burmalibrary.org/docs14/Kei_Nemoto-Rohingya.pdf; Ahmad, “The Rohingyas: from Stateless to Refugee”, <http://www.netipr.org/policy/downloads/20100101-From-Stateless-To-Refugees-lmtiaz Ahmed.pdf>.

İSMAIL HAKKI GÖKSOY

ARAZ, Fatma Nezihe

(1922-2009)

Biyografik eserleriyle tanınan yazar.

Konya’da dünyaya geldi. Babası Ankara milletvekillerinden Rifat Araz’dır. Ankara Kız Lisesi’nden sonra (1941) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji ve Felsefe Bölümü’nü bitirdi (1946). Mezun olduğu yıl Behice Boran’ın asistanı olarak aynı bölümde göreve başladı ve bazı sol hareketlere katıldı. 1948’de hocası üniversiteden uzaklaştırılınca kendisi de fakülteden ayrıldı. Doktora yapmak üzere İstanbul’a gittiyse de akademik hayattan soğudu. Bu sırada Kenan Rifâî ile tanıştı ve bir süre onun sohbetlerine devam etti; böylece hayat anlayışı ve dünya görüşü büyük değişim geçirdi. Yazı hayatına *Resimli Hayat* (1953) ve *Hayat* (1956) dergilerinde yayımlanan röportajlarıyla başladı. *Havadis* (1957), *Yeni Sabah* (1957-1962), *Yeni İstanbul* (1970), *Milliyet* ve *Güneş* gazetelerinde

köşe yazarlığı yaptı. *Meydan Larousse*, *Larousse Gençlik* ve *Türkiye* ansiklopedilerinin yönetiminde görev aldı; Kaynak Kitaplar Yayınevi’nin kurucuları arasında bulundu. 1950’li yıllarda Türk-İslâm dünyasının önde gelen mânevî kahramanlarını kendine özgü bir anlayışla tanıttığı biyografik romanlarıyla tanındı. Eserlerinde bu kişilerin çağdaş hayatla nasıl bağdaştırılabileceğini göstermeye çalıştı. Özellikle *Anadolu Evliyalari* adlı eserinde Ahmed Yesevî’den başlayarak Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre, Hacı Bektâş-ı Velî, Sarı Saltuk, Merkez Efendi, Geyikli Baba, Aziz Mahmud Hüdâyî ile Kenan Rifâî’ye kadar Anadolu’yu aydınlatan gönül sultanı erenlerin yaşayışlarını hikâye etti. Ayrıca Anadolu halk törelerini, özellikle kadın giyim ve süs eşyalarının özelliklerini, bunlarla ilgili birtakım anekdotları derledi, Anadolu kadınları baş süslemelerinden bir koleksiyon meydana getirdi. Orta Anadolu yöreleri arasında yaptığı araştırmaları “Kırk Pencere Konağı” adıyla tefrika halinde *Yeni Sabah* gazetesinde yayımladı.

Gazetecilik alanındaki hizmetlerinden dolayı 2003 yılında Burhan Felek Basın Ödülü’nü alan Nezihe Araz, bir kısmı Kent Oyuncuları ve Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenen çeşitli oyunlar ve senaryolar kaleme aldı, televizyonda özellikle kadınlar için kuşak programları hazırladı. Televizyon için yazdığı on oyun seri halinde yayımlandı (1973). Türk tarihinde yirmi sekiz kadının hayat hikâyelerini “Kadın Erenler” adıyla anlattığı incelemesi *Yeni İstanbul* gazetesinde tefrika edildi (1975).

Hiç evlenmeyen Nezihe Araz, geride birçok eser bırakan hayatının son günlerini geçirdiği Maltepe Huzurevi’nde 26 Temmuz 2009’da öldü ve Yeniköy Mezarlığı’na defnedildi. Ölümünden sonra kız kardeşi Vecihe Büyükkasoy’un torunu Jeyda Elsasser’in yönetmenliğinde “Beyond Words” adıyla hakkında bir belgesel film hazırlanmıştır (2010).

Eserleri. Şiir: *Benim Dünyam* (1950), *Yalnız Ağaç* (1951), *Bir Kırmızı Gül* (1994). **Biyografi-İnceleme:** *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* (İstanbul 1951, Sâmîha Ayverdi, Safiye Erol ve Sofi Huri ile birlikte), *Fatih’in Derûnî Hayatı* (1953), *Anadolu Evliyalari* (İstanbul 1958), *Peygamberler Peygamberi Hazret-i Muhammed* (1960), *Hazret-i Peygamberin Torunları* (1960), *Dertli Dolap* (Yûnus Emre’nin hayatı, 1961), *Aşk Peygamberi Mevlânâ’nın Romanı* (1962; *Aşk Peygamberi*, 1985),

Fatma
Nezihe
Araz

Yirmisekiz Peygamber (1963), *Çocuk ve İslâm* (çocuklar için dinî, ahlâkî yazılar, 1968), *Gelin Canlar Bir Olalım* (1972), *Mustafa Kemal’le 1000 Gün* (1993), *Mustafa Kemal’in Ankara’sı* (1994), *Batı Anadolu ve Rumeli Evliyalari* (İstanbul 2003). **Oyun:** *Bozkır Güzellemesi* (Devlet Tiyatroları’nda sahnelenmiştir, 1974-1975), *Öyle Bir Nevciyan* (1979), *Alaca Karanlık* (1981), *İmparatorun İki Oğlu* (1983), *Kar Yağdı Hatun* (İstanbul Devlet Opera ve Balesi tarafından sahnelenmiştir, 1986), *Afife Jale* (Selim İleri ile birlikte, 1987-1988’de sahnelenmiştir), *Cahide* (1990), *Ballar Balını Buldum* (Devlet Tiyatroları’nda sahnelenmiştir, 1991), *Savaş Yorgunu Kadınlar* (1992), *Kuvâ-yı Milliye Kadınları* (1997).

BİBLİYOGRAFYA :

Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1983, s. 40; Nihad Sami Banarlı, *Kitaplar ve Portreler* (İstanbul 1985), İstanbul 2009, s. 168-172; İhsan Işık, “Araz, Nezihe”, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul 1998, s. 69; İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul 2001, s. 292; Sema Uğurcan, *Edebiyatımız: Yazarlar, Meseleler*, İstanbul 2012, II, 357-359; “Araz, Nezihe”, *TDEA*, I, 151; “Araz, Nezihe”, *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2003, I, 110-111.

ABDULLAH UÇMAN

ARJANTİN

Güney Amerika’da ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

IV. ARJANTİN-OSMANLI İLİŞKİLERİ

Kuzeyde Bolıvy ve Paraguay, kuzeydoğuda Brezilya ve Uruguay, batıda Şili ile komşudur. Ülkenin doğu ve güneydoğusu Atlas Okyanusu kıyıları ile sınırlanır. Resmî adı Arjantin Cumhuriyeti (Republica Argentina), yüzölçümü 2.791.810 km²’dir. Nüfusu 41.119.000 (2012), başşehri Buenos Aires (3.776.000), nüfusu 700.000’i aşan diğer